

PRZYKOPA (22) *sb*

przykopa *f* (13), **przykop** *m* (9), [przykopa *a.* przykop]; przykopa *Murm* (2), *BartBydg*, *Leop* (2), *Strum* (8); przykop *BielKron* (5), *Calep* (4). [Za formę wątpliwą uznano *N pl* z tekstu, w którym nie ma zaświadczonej odmianki pewnej.]

o oraz *a jasne*.

sg N przykopa (3), przykop (2). ◊ *G* przykopy (1), przykopu (3). ◊ *A* przykopę (4), przykop (1). ◊ *I* przykopą (3), [przykop(e)m]. ◊ *L f* przykopie (1). ◊ *pl N* przykopy (1). ◊ *G* przykop(o)w (1). ◊ *A* przykopy (2).

Sł stp: przykopa, *Cn*: przykop, *Linde XVI* (trzy z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. Wykop ziemny o różnej głębokości, kształcie i przeznaczeniu; *fossa Vulg*, *Calep*, *Cn*; *defossus*, *fossatum*, *fossium*, *fossura Cn* (18) : *Fossa*, *Locus est unde effossa est terra* – *Przikop. Calep* 426a.

a. *Dół* (1) :

Wyrażenie: »przykopa studzienna« (1): *Putearius*, *Ein brunnen graber. Przykopá študzyenna. Murm* 24.

b. *Zbiornik na wodę* (1) : [Y zbudował z kámieniá ołtarz w imię Páńkie: y vdziałáł przykop wodzie [*fecitque aquaeductum*] iákoby ná dwie broździe około ołtarzá/ y włożył drwá [...] y płynęła wodá około ołtarzá/ áż były pełne ony przykopy wody [*et fossa aquaeductus repleta est*]. *Leop* 1577 3.*Reg* 18/32-35 (*Linde*).]

Szereg: »doły i przykopy« (1): y rzekł [*śpiewak*]: *Tho mowi Pan/ zdziałaycie przy tym łtrumieniu doły yprzykopy* [*Facite alveum torrentis huius fossas et fossas*]. *Bo thák powiáda Pan. Nieuźrzyćie wiátru/ áni dżdźá/ á tho łóżyłko będzie pełne wody/ y będziećie pić Leop* 4.*Reg* 3/16.

c. *Rów odprowadzający albo doprowadzający wodę, kanał; aquaeductus Calep, Cn; alveus Calep; agogae, dioryx, incile, incilliae (incillae) Cn* (11) : *A iefliże dla miálkości wody łkoku wielkiego ná koła nie będzie: tedy day vrobić Przykopę/ poczawłzy od Rzeki pod miárą/ podla Grobléy Strum* I2v; *Przybrawłzy łye stą Przykopą do Grobléy rozbierz plác gdzie małz kóła łtawić wedle potrzeby. Strum* I2v; *przypátrż łye iáko Wodá łtoi w Stáwie przy Kráióch/ od Czoła áż ná Wiérzchowinę/ á przypátrzywł łye/ Dayże czynić Przykopę/ ná łzérz iákobył rozumiał żećby wodę zniołá. Strum* I3, I2v [2 r.], I3v, N4v; *Erivo* – *Przez przikopi wodę opułzczám. Calep* 372a, 57a; [A potym od tego młyna prowadzi przykopą, w kamieniu kopaną, zbytnią wodę z tej rzeki podle stawu królewskiego na *Pylcy LustrSand* 7, 130, 176, 314; *bowiem gdzie stary gołciniec jest, nie może przejechać żadnym sposobem za przywiedzeniem tej wody do młyna tą przykopą nowo zbudowaną. LustrDróg* 5].

Wyrażenie: »wodne przykopy« (1): *Aquaeductus* – *wodi prziwod, wodne przikopi, row do prziwiedzenia woti. Calep* 85b.

Szereg: »row albo przykopa« (1): *A ná Wiérzchowinie wyprzy ónę wodę z Rzeki/ wiedźże iá Rowem/ álbo Przykopą dó ónéy Báłzty. Strum* F4v.

d. [Rów graniczny ogradzający i odgradzający posiadłości, pola, działki, pełniący też często funkcje rowu melioracyjnego: *Pan woczyech wzył plyacz dworowy przeczyw themv wbobkowyczach łzpałzyeká Szkopczem Szprzykopem y ogrod thełch przy pałzyecze łyezanczy ZapWpolKóć* 1550 9/313v.]

e. *Rów, zwykle z wałem usypanym z wykopanej ziemi, dla celów wojennych, okop, szaniec (3)* : ná wšytkim łobie źle poczynáli Niemcy/ okopanie ich było nie z rozumem/ bo źiemię z przykopow co mieli miothác ku wozom/ to od wozow miotáli ná inną łtronę przekopu/ gotowe łzańce nieprzyacielom zdiáláli *BielKron* 312v; ále Segemen łprawcá Turecki łporády Vlamaná dał vczynić pod murem przekop głębokí/ vřwřzy ná obu brzegu groble przykre iako by łniego nie ledá iáko wyřzedł/ iefzcze nálypano w kořze źiemie ná tym brzegu od miáľtá/ zá kořzmi záľię pořtáwiono puřkuwki winne ieden podle drugiego w ktore nálypano źiemie/ [...] ná końcách onego przykopu poczynili łzańce z źiemie z oknámi/ zá ktore łtrzelbę więťszá záľádźili *BielKron* 314v, 314v.

[*Szereg*: »przykopa z wałem«: mogliby y ći [*Trojanie porywajcy cudze żony*] łie żenskiego Rodu odrzec/ którym tá przykopá z wałem [*valli fossarumque*] Sercá dawa zá śmierći odwleczeniem máłem. *VergKoch* [248].]

f. *Fosa obronna (1)* : [Zá głodem á vćilkiem wielkim/ ták łrogie powietrze ná nie vderzyło/ że zdycháli iáko beřtye/ że trupow około miáľtá pełne przykopy rowno z murem były. *WujPosN* 1584 II 167.]

Zwrot: »obtoczyć przykopą« (1): Y mielřkał Dawid ná zamku Syon/ á názwáł gy miáľtem Dawidowym: y obtoczył ij w koło przykopá we wnářz [*et aedificavit per gyrum a Mello et intrinsecus*]. *Leop* 2.Reg 5/9.

2. *Naturalne zagłębienie terenu, o znacznej głębokości, różnym kształcie i szerokości, powstałe na skutek działania sił przyrody; convallis BartBydg, Murm (4)* : Convallis, magna vallis vel loca terrarum depressa inter montes, przicopa myedzi goramy abo okolo gor *BartBydg* 35; *Murm* 21.

a. *Wąwóz, jar (1)* : Wyřtáwił tedy Dawid wkoło zamek áłbo miáľto Syon zewnářz około przykopu Mello/ á przezwał miáľto Dawidowo. Piřze łozephus iř też łoáb drugá połowicę miáľtá tákieř wyřtáwił/ á był tám przekop głębokí ktory zwano Mello/ przeto od tego przekopu zwano też y miáľto Mello. *BielKron* 69v.

b. *Urwisko (1)* : powábił go [*Aleksander Nektanabusa*] w nocy nád ieden przekop áby gwiazdy rořpowiedáł. Pátrząc tedy Nektánábus wzgorę ná gwiazdy/ rořpowiedáł mu/ Alexánder zepchnął go ná doł/ złamał kárk łpadřzy ná doł. [...] [*Nektanabus wyznał Aleksandrowi, że jest jego ojcem*] dla cžego Alexánder wyniořł go s przykopu ná rámionach iuř vmářłego/ y pocźćiwie kazał pochowác iáko ná krolá zaleźáło. *BielKron* 123.

Cf **PRZEKOP**